

Báró Meszéna Ferenc visszaemlékezése

Bevezetés

Báró Meszéna Ferenc 1848–1849-es eseményekre történő visszaemlékezését az Magyar Országos Levéltár kéziratban őrzi „*Báró Meszéna Ferenc táborkari alezredesnek adatai*” címmel, kiadására a mai napig nem került sor. A visszaemlékezés a szabadságharc eseményeit a pákozdi csatától (1848. szeptember 29.) Perczel Mór és Henrik Dembiński összevezetéséig és Perczel lemondásáig (1849. január 27.) tárgyalja. A forrás részletesen tárgyalja a muraközi hadjárat eseményeit, és ugyan e hadmozdulatokat általában partikuláris jelentőségűnek szokás tartani, mégis komoly befolyást gyakoroltak a főhadszínter eseményeire. Emellett a memoár nélkülözhetetlen a móri ütközet elemzéséhez, Perczel és az Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB) viszonyának bemutatásához, valamint Perczel személyiségének megrajzolásához is.

Mindezek miatt ezt a visszaemlékezést már többen használták (például: Hermann Róbert: *Perczel Mór első honmentő hadjárata* című, 1995-ben megjelent könyvében nagymértékben támaszkodik rá), tehát eredetiségéhez kétség sem fér, kiadására eddig mégsem került sor. A lejegyzés ideje bizonytalan, annyit tudunk, hogy a MOL-ban R31-es jelzet alatt szereplő visszaemlékezések egy részét ugyanaz a kéz írta, köztük Meszénáét is. Ezek a memoárok Kiss Károly ezredes hagyatékából kerültek a levéltárba, tehát vélhetően másolat Meszéna emlékirata is.¹

Meg kell említenünk, hogy Meszéna Ferenc visszaemlékezésének létezik egy „rokona”, amely ugyanazokat az eseményeket beszéli el, ez pedig egy utólagos hadműveleti napló, amelyet az aradi várbörtönben állítólag az a Bayer József jegyzett le, aki nem volt tanúja az eseményeknek, éppen ezért valószínűsíthetjük, hogy több ember együttes munkája a napló. Ez a hadműveleti napló a cs. kir. vezérkar hadtörténeti szekciója számára készült.² A témát illetően a két forrás nagyjából lefedi egymást, de információk tekintetében különböznek egymástól, így Meszéna Ferenc egyszemélyi szerzősége a hadműveleti napló vonatkozásában kizárható.³ A napló bevezetésében ugyanis szó esik például Vidos József Nagykanizsa környéki harcairól, amelyről Meszéna emlékirata, logikusan, szót sem ejt, hiszen akkoriban ő éppen Görgei alatt szolgált, tehát nem volt szemtanúja az eseménynek. A két forrás szemlélete is más, hiszen míg Meszéna nem hallgatja el saját személyes véleményét (bár azt nagyrészt egyes szám harmadik személyben adja elő), addig a hadműveleti napló nagyjából objektíven tekint az eseményekre. Szintén fontos különbség, hogy a hadműveleti napló több és pontosabb dátumot tartalmaz Meszéna memoárjánál.

¹ Nyulásziné Straub Éva: *A szabadságharc hétköznapi tanúi. 1848–49-es naplók*. Budapest, 1998. 276. 1. jegyzet.

² A hadműveleti napló magyar fordítását közli: Hermann Róbert: *Perczel Mór első honmentő hadjárata. Zala megye, 1848. október 17 – december 24*. Zalai Gyűjtemény 36/II. Zalaegerszeg, 1995. 110–127.

³ Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 108–109.

A visszaemlékezés szövege:⁴

A pákozdi csata alkalmával Görgei, akkori honvéd őrnagy 1848. szeptember 29-én portyázó hadcsapatával Ercsény⁵, Adony és Földváron állott a Dunán, báró Jellačić horvát bánnak a Dunán átkelését megakadályozandó. Hadcsoporthja a következő részekből vala összeállítva:

Haderőparancsnok: Görgei Artúr őrnagy.

1 zászlóalj Hunyadi-féle gyalogság, parancsnok: Szalay ezredes. Meszlényi Jenő őrnagy mint zászlóaljparancsnok. 1200 fő.

1 zászlóalj kun nemzetőrsereg gyalogság: őrnagy Kökényessy. 1200 fő.

1 zászlóalj szabolcsi nemzetőr; őrnagy Patay. 1200 fő.

1 század bécsi légió. 100 fő.

1 osztály a 9. Miklós huszárezredből; Gáspár András százados. 120 fő és ló. 4 ágyú hatfontos, nemzetőri tüzérekkel.

Összesen: Gyalogság: 3700 fő

Huszár: 120 fő és ló

Ágyú: 4

A pákozdi csata után Móga tábornok túl akarván adni a mindenbe beleszóló és nem könnyen engedelmeskedő Perczel Mór⁶ alezredesen, őt 8 századból álló Zrínyi-féle csapatával Görgei hadcsoportjához vezényelte, és annak parancsnoksága átvételével megbízta,⁷ minél fogva a Görgeivel egyesülése után a Perczel-féle haderő körülbelül 5000-nyi embert tett ki. [*kihúzott rész:* „első állásával Seregélyesen táborban volt.”]

Az elsoroltak után, midőn Móga Jellačić hadseregét űzőbe vette, Perczel a Jellačić után vonuló Roth cs. kir. tábornok tartalék seregét akarta kelepcébe vezetni és elfogni, minek folytán Seregélyesről Tác felé előnyomult, ahol a vett hírek szerint Roth táborából egy zászlóalj állomásozott.

Az előcsapatot, amely 1 osztály huszárból és 1 század Hunyadi gyalogból és 4 ágyúból volt összeállítva, Görgei vezényelte és Tácot bevette, a zászlóalj azonban elvonult. Részünkről 3-4 huszár sebesült meg, az ellenségtől pedig 13 ember maradt a csatatéren.

Mínthogy értésére jutott Görgeinek, hogy Roth egész tábora, amely 9000 gyalogból és 12 ágyúból állott, Soponya környékén táborozik, ennél fogva visszavonula a fővenyesi pusztán kelt táborba.

Másnap hajnalban az egyik cirkáló jelentése szerint tudomására jutott Görgeinek, mi képp egy ellenséges zászlóalj egyenest haderejének tart, minél fogva – egybevetőleg Perczellel – oly intézkedéseket tett, hogy azt Fővenyesnél tökéletesen elfogta, lefegyverezte,⁸ Perczel pedig a fegyvereket [*kihúzva:* „hadnépe közt elosztotta”], az elfogott zászlóaljat [*kihúzva:* „pedig fogolyként”] Budapestre szállította.

Fővenyesről eztán Perczel Tác felé indult, útközben a cirkálók egy ellenséges kapitányt fogtak el, ki Rothtól Jellačićhoz hivatalos levelekkel vala küldetve. Ezen irományokból tud-

⁴ MOL R31 Naplók, feljegyzések. 1. cs. No. 1007. Meszéna Ferenc visszaemlékezése

⁵ Ercsi.

⁶ Perczel Mór és öccse, Miklós „feketesárga mételynek” nevezte Móga seregének tisztikarát, köztük a fővezért is, ráadásul – miután Lamberg Ferenc gróf meggyilkolásának híre elterjedt a táborban – összeütközésbe került Batthyány Lajossal is. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 6–7.

⁷ Ez a parancs október 3-án kelt. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 7.

⁸ Az előrs lefegyverzése október 5-én történt, és nem Fővenyesnél, hanem Bárádon. Hermann Róbert: *1848–49. A szabadságharc hadtörténete*. Budapest, 2001. 138.

ta meg Perczel Roth hadnépének erejét, ki alatt Philippovich tábornok alparancsnokként működött, ezután Tágra bevonult, holott az említett Philippovich tábornok egyezkedések végett Perczelhez érkezett, és mindenképp szabad elvonulást akart kieszközölni. Perczel azonban Rothot feltétlen megadásra és fegyverlerakásra szólította fel, mit [*kihúzza*: „azonban”] elfogadni miután nem akart, Philippovichot Rothtal egyetemben elfogatásuk esetében akasztással fenyegette.⁹

Az egyezkedéseknek eredménytelen felbomlása után Roth tüstént Ozorára húzódott vissza a Sióra, hová őt Perczel nyomban követte, főleg pedig Görgei alatt a lovasság folyvást úzte.

Míg ezek Perczelnél történtek, az alatt Csapó, Festetich és több mások vezérsége alatt a már azelőtt mindenütt szervezett tömeges népfelkelés, melynek száma 30–40 ezret meghaladhatta,¹⁰ Roth táborának minden élmezését elfogta vagy elzárta.

Perczelnek Ozora elleni előrenyomulása alkalmával történt Dégen – minthogy Görgei Perczelnek hátra jelentéseket nem akart tenni és egészen önállóan akart működni – Perczel és Görgei közt ama nevezetes összeveszés,¹¹ melynek gyászos következményei később leginkább a móri csata alkalmával mutatkoztak.

Ozoran az elsoroltak után, midőn Rothnak már minden hátravonulási útja el volt zárva, és egész eleségétől meg volt fosztatva, fegyvereit Perczel előtt lerakta, és magát seregével együtt feltétlenül megadta 1848. október 6-án.¹² Serege merő határórból állott.

Perczel ennek utána a legénységet (Rothét) egy század Hunyadi-féle gyalog által,¹³ az ifjú Vásárhelyi százados alatt, Eszékig kísértette, és hazájába visszabocsátotta; a főtiszteket pedig Rothtal és Philippovichcsal egyetemben, a bécsi légió által Budapestre küldötte.¹⁴

A lerakott fegyverekből alig bírt néhány százat megmenteni, és rendes nemzetőr hadnépe között széjjelosztatni, a többit a népfelkelés szanaszét hordta.

Mielőtt tovább mennénk, meg kell említeni, miképp Görgei még adonyi első hadállása alkalmával az elfogott Zichy Ede grófot, mint országárulót, kötél által végeztette ki.¹⁵

⁹ Ez az esemény szintén október 5-én történt. Hermann: *A szabadságharc hadtörténete*, 138.

¹⁰ Ezt a számot erős túlzásnak kell tekintenünk.

¹¹ Görgei október 6-án jelentést intézett a képviselőházhoz, melyben leírta, hogy Roth bekerítésének és lefegyverezésének eredményességét nem tudja garantálni, mivel már nem ő a parancsnok. Ezen levelében erőteljesen megkérdőjelezte Perczel hadi tudományokban való jártasságát, ráadásul a levelet meg is mutatta újdonsült felettesének. Perczel ekkor főbelövetéssel fenyegette meg Görgeit. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 8.

¹² A helyes dátum 1848. október 7.

¹³ A Hunyadi-csapat 6. százada kísérte el a szolgálatképteleneket a Drávaig. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 12.

¹⁴ A bécsi légió a Zrínyi szabadcsapat része volt, annak 4. századát alkotta. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 12.

¹⁵ Erről az eseményről maga Görgei is részletesen szól emlékiratában, hiszen vele szemben vádként megfogalmazódott Zichy Ödön kivégzésének jogtalansága. Zichy Ödönt és unokaöccsét, Zichy Pált szeptember 29-én fogta el az az „örslánc”, amelyet Görgei azért állított fel, hogy Jellačić serege és a Roth-Philippovich-féle szárny közötti kommunikációt megakadályozza. A foglyokat másnap Görgei adonyi főhadiszállására kísérték, ahol félt volt, hogy a felheccelt tömeg, mint Lamberg esetében, saját kezébe veszi az igazságszolgáltatást, ezért Görgei a rögtönítélő haditörvényszéket Csepelen állította fel. (Ráadásul az itt állomásozó Hunyadi-csapat fegyelmetlen magatartásával még inkább elősegítette ezt, Görgei szerint a Hunyadiak „rémisztő állapotban” voltak, és ezzel kapcsolatban még ugyanezen a napon levelet írt Kossuthnak. Görgei jelentése Kossuth Lajoshoz. Adony, 1848. szeptember 30. In: Görgey István: *1848 júniusától novemberéig*. Budapest, 1980. 198.) Még aznap megszületett – Görgei elnökletével – a kötél általi halálra szóló ítélet Zichy Ödön ellen, amit

Az ozorai események után Görgei Perczel seregétől azonnal megvált – a Honvédelmi Bizottmánytól Felső-Magyarországba nyervén alkalmazást –, és elutazott.

A kun nemzetőri zászlóalj Kökényessy alatt hazájába visszament.

Perczel pedig fennmaradt hadnépével Kenesére¹⁶ ment, ahonnan gyalogságát gózhajón, a Balatonon át Keszthelyre szállíttatta;¹⁷ lovasságával és ágyúival pedig Veszprém–Vászony¹⁸–Tapolcán át szintén Keszthelyre ment, ahonnan gyalogságával egyesülten Kiskomáromon¹⁹ keresztül Nagykanizsára vonult.²⁰

Említésre méltó, hogy Görgei az ozorai eseményekért ezredessé, Gáspár kapitány pedig az országgyűlés által őrnaggyá léptetett elő.

Hogy azonban Roth táborának elfogatását megértsük, szükséges elbeszélniünk, miképp Roth cs. tábornok az előrenyomuló báró Jellačić horvát bán hadseregének tartalék seregét képezte. Alig kelt azonban mindkét sereg mélyebben Magyarországra, amint a nép első meglepetésétől magához jöve oldalain és háta mögött mindenfelé tömegesen kezdett síkra kelni és a horvát fősergeknek tápszállítmányait elfoglalgatni. Roth tábornok csak néhány marsnyival volt hátrébb Jellačić hadseregétől, amint ez a pákozdi csatát vívta. Ekkor történt, hogy a pincehelyi nép a helység körülbelül fekvő hegyek népeivel egyesülve, amint Roth tábora után egy nagyobb szállítmány, nagy számú beteggel és kellő őrizettel megérkeznek, felkelvén, a szállítmányt megtámadva, őrizetét és a betegeket agyonverve mindehhez elfogta, miről Roth midőn értesülvén azonnal övéinek megbosszulása végett Pincehelyre visszament, és a helységet felgyújtatta, de éppen eme pár marsnyival visszamenése vált későbbi elfogatásának indokává, minthogy ezalatt Jellačić a pákozdi csatát elvesztette, fegyverszünetet kötött, és a rögtöni eltakarodása által Ausztriába, többé a háta megett álló Roth tartalék seregével nem egyesülhetett.²¹

Jegyzést érdemel, hogy báró Meszéna Ferenc százados az első dunai hadállásban Görgeinek, később Perczel Mórnak volt tábornoki tisztje. Nem különben az is, hogy Perczel Görgeivel való összeveszése alkalmával Dégen hadi törvényszéket állíttatott fel, és Görgeit főbe

azonnal végre is hajtottak. Zichy Pált – bizonyítékok hiányában – nem ítélték el, hanem rendes bírósági tárgyalásra utasítottak az ügye. Ő később Görgei parancsértisztje lett, tehát vélhetően ő sem tartotta törvénytelennek az eljárást, amelyet nagybátyja ellen fogantatosítottak. Görgey Artúr: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban, és 1849-ben*. Budapest, 1988. I. kötet. 145–165. és jegyzetei.

¹⁶ Mai Balatonkenese.

¹⁷ A Hunyady zászlóaljat Balatonfüreden, a szabolcsi nemzetőröket Révfülpön vette fel a Kisfaludy gőzös, míg a Zrínyiek felvételének helyét és idejét nem ismerjük. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 15.

¹⁸ Mai Nagyvácszony.

¹⁹ Mai Zalakomár.

²⁰ Perczel október 8-án vagy 9-én vette kézhez Móga utasítását, hogy Veszprém felé indulva csatlakozzon a főserghez. 13-án írott jelentéseiben viszont már Nagykanizsa védelmét tartja elsődleges feladatának, amiben szerepe lehetett Hunkár Antallal, Veszprém megye főispánjával folytatott megbeszélésének, akinek tudomása volt Todorović Kanizsa felé vonulásáról és Nugenttal történő esetleges egyesülési szándékáról. Ezt a megváltoztatott hadmozdulatot Hermann Róbert „tökéletesen indokoltak” értékeli. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 12–14., 17.

²¹ Szeptember 30-án támadták meg Pincehely lakói Roth poggyászszekereit, és az őrséget lefegyverezve elfoglalták azt, majd még ugyanazon a napon elfogták a sebesült-szállítmányt is és ennek őrségét, valamint a betegeket is valóban agyonverték. Ezt megtorlandó Roth a falut porig égette. Hermann: *A szabadságharc hadtörténete*, 137–138.

akarta volt lövetni. Végül pedig az, hogy Veszprémben Meszlényi Jenő alezredessé, báró Meszéna pedig őrnaggyá léptetett elé.²²

Mielőbb elbeszélésünket tovább folytatnók, fel kell hoznunk, hogy Perczelnek az ozorai események után feladata volt a Honvédelmi Bizottmánytól Horvátországba beütni és egészen Fiuméba nyomulni, ez volt indoka Perczel Nagykanizsára vonulásának.²³

Nagykanizsára érkezvén Perczel seregével néhány nap pihenni akart. Nagykanizsán, Stájerországból egy tizedes alatt beszökött 52 Sándor-huszárt talált,²⁴ valamint egy század soproni vadászt is.

Kevés idővel megérkezte előtt báró Jellačić horvát bán után egy század határőr kísérete alatt egy nagy szállítmány jött keresztül a Murán Magyarországra, ezen szállítmány kíséretét leginkább a kiskanizsai nép megtámadta, és a szó teljes értelmében leterítette, mely alkalommal főleg a héber lakosság tüntette ki magát; a szállítmány aztán Nagykanizsára vite-tett.²⁵ Eme szállítmány elfogatását megbosszulandó Nugent alezredes néhány ezer emberrel és 12 ágyúval áttört a Murán, és Nagykanizsára be is nyomult, ahol váratlanul a mindenféle, de leginkább a nagykanizsai felkelt néptől megtámadtatva, a városból kiűzetett; Nugent eztán a városi temetőbe fészkelte be magát, amíg végre innen is el kellett takarodnia, és Varasdra visszavonult.²⁶

Ekképp álltak az itteni viszonyok amint Perczel megérkezett, és az elfogott szállítmányból roppant ruhabelivel, lőportöltéssel, 2 mozsárüsttel és mintegy 100 darab kész bombával láttatott el.

Első gondja vala most Perczelnek mozgó csapatait minden kellékekkel ellátni, és Vas, Zala és Somogy megyékből három rendes zászlóalj gyalogságot kiemeltetni, mely 6–8 hét alatt ki is lőn emelve, és az első Driquet őrnagy alatt (ez a Zrínyieknél volt százados); a má-

²² Meszénát Mészáros Lázár október 19-én nevezte ki őrnaggyá. Közlöny 1848/135.

²³ Erre vonatkozólag Hermann megjegyzi, hogy ennek semmiféle írásos nyoma nincs. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 13. 13. jegyzet; Hermann Róbert: *Perczel Mór fegyverszüneti tárgyalásai 1848. október végén*. Aetas, 13. évf. (1998) 2–3. szám, 78. Nem volt Perczelnek ilyen jellegű parancsa, sőt először a főszereg balszárnyával kívánt összekötésbe kerülni. Így viszont feltételezhetjük, hogy Perczel saját hatáskörben döntött a Nagykanizsára vonulásról, és ezt utólag közölte feletteseivel, mivel a Perczel által említett kossuthi diszpozíció eredetijét nem ismerjük. Bár Kossuth október 14-én Csány Lászlónak címzett levelében már Perczelt mint arra utasítottat említi, akinek feladata Todorovič útjának elvágása, ezt valószínűleg nem ő adta utasításba. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 13., 15.

²⁴ Jan Stadnicki tizedes vezetésével szeptember 29-én szöktek meg grazi állomáshelyükről, előbb Körmendre, majd Nagykanizsára vonultak, és itt csatlakoztak Perczel haderejéhez. Hermann: *A szabadságharc hadtörténete*, 42.

²⁵ Meszéna hivatkozása Kiskanizsa zsidó lakosságára téves, hiszen az 1849-es összeírás szerint Kiskanizsán kizárólag katolikusok éltek. Ellenben Nagykanizsa lakosságának majdnem harmada zsidó vallású volt. Hermann Róbert: *Nagykanizsa története 1848–49-ben*. In: Nagykanizsa. Városi monográfia. Szerk.: Lendvai Anna – Rózsa Miklós. Nagykanizsa 2006. II. kötet. 457.

²⁶ Az elbeszélte események 1848. október 3–4-én történtek. Nugentet nem elűzték Kanizsáról, hanem értesülvén arról, hogy Vidos József hadoszlopa a város segítségére érkezik jelentős túlerővel, egyszerűen kiűrtette azt. A héber lakosság Meszéna általi kiemelésé valószínűleg abból a valóság-magból táplálkozik, hogy Nugent seregének egy kisebb része (de nem maga Nugent) valóban a kiskanizsai zsidó temetőben táborozott le, és valóban a város lakossága fegyverezte le őket, még október 3-án. Október 4-én pedig egy eltévedt fél század horvátot szintén elfogtak – és nagy részüket lemészárolták a fosztogatásokért „cserébe” – a kiskanizsaiak. (Hermann: *Nagykanizsa története*, 483–485.)

sodik Csúzy őrnagy alatt, a harmadik végre Inkey őrnagy alatt szolgálatkészben Perczel haderejében helyet foglalt.

Ugyanaznap délután, amint Perczel Kanizsára bevonult,²⁷ kapta azon tudósítást, hogy az előbbi események után pár ezer emberrel erősült Nugent a Murán újra át akar kelni; minek folytán báró Meszéna őrnagy azonnal kilovagolt egy csapat huszárral Molnári és Letenye felé az ellenséges hadállást szemügyre venni, estére pedig feladata bevégezte után Kanizsára ismét visszatért, ahol Perczelleli haditanácskozmány után elhatározott tüstént az ellenséges hadállásnak megtámadása. A terv a következő volt: amíg Perczel személyes vezérlete alatt a haderő jelentékenyebb részével Letenyénél, a Piret nevű gyalogsággal, János dragonyosokkal, nagyszámú horvát nemzetőrrel, és 4 ágyúval megszállt hídfőt megtámadja, azalatt Gáspár alatt a kisebb rész a molnári hidason keresztül Kottorira nyomul, a letenyeieket hátra veszi, és Perczelnek a Muráni átkelését megkönnyíti.

Az elsorolt hadi egybevetés folytán Perczel csakugyan másnap hajnal felé²⁸ Letenyére vonult és az ellenséget komolyan foglalatostkodtatta; mialatt Gáspár Meszénával a Kottorinál 2 háromfontos ágyúval álló mintegy 2000-nyi horvát nemzetőrt (gyalogsági) elkergette, a Murán áttárult, az ágyúkat elfoglalta, a nemzetőröket Dubrováig kergette, és közülük mintegy 6–700-at, tudniillik mindazokat, akik a helységbe menekültek, leterítette, a többi részint a Drávába vészett, részint pedig tökéletesen széjjelszóratott.²⁹ Eme szerencsés kezdete után Gáspár Szentmáriára nyomult előre, útközben előtte minden fegyveres horvát elremülten futott, a letenyei ellenséges haderőből pedig, miután a cirkálónak előre küldött egy szakasz huszár hátuk mögött megjelent, legelőször a János dragonyosok szaladtak meg, aztán az egész haderő megfutamodott, melyből Perczel körülbelül 2000-nyi nemzetőrt elfogott.³⁰

A murai hadállás megtámadása hajnali 5–6 óra tájban kezdődött. Perczel Letenyénél 11–12 órakor délfelé tárult keresztül. Dubrovánál Gáspár 4 huszárt veszített.³¹ Ezen ütközet októberhó 23-a körül történt.³²

Mielőtt Perczel a Muraközbe nyomult, Palocsay őrnagyot a Zala megyei nemzetőrök egyik részével és két ágyúval fedezetül Molnárinál hagyta, Festetich őrnagyot pedig a Zala megyei nemzetőrök fennmaradt részével a letenyei átjáráshoz vezényelte tartalékul.

Ezen intézkedései után Perczel előrenyomulva az első faluban fogta volt el a fennérített 2000-nyi horvát nemzetőrt, ahol aztán meg is állt. Gáspár ellenben Dubrováról útköz-

²⁷ Perczel 1848. október 16-án szállta meg Nagykanizsát. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 18.

²⁸ Ez az esemény 1848. október 17-én történt. Hermann: *Perczel Mór fegyverszüneti tárgyalásai*, 78.

²⁹ Meszéna itt nem túloz, hiszen a Gáspár által 1900 főre becsült, jórészt horvát nemzetőrökből álló sereg fejvesztve menekült Légrad és Varasd felé. Perczel emlékirata is megerősíti azt az információt, hogy a Dráván való átkelés közben két horvát komp a túlterhelés miatt elsüllyedt. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 24.; Dubrova község magyar neve Domború, a Dráva partján fekszik.

³⁰ Ez a szám erős túlzásnak tekinthető, körülbelül 1200 fő lehetett a foglyok száma. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 26.

³¹ Gáspár vesztesége „csak” két halott volt. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 24.

³² Meszéna itt téved, ugyanis a murai hídfők megtámadása 1848. október 17-én történt. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 21.

ben mindenütt foglyokat csinálván Szentmárián töltötte az éjt. Perczel Letenyénél 4-5 embert veszített.³³ Az elbeszéltek tüközet késő estig tartott.

Másnap virradtával mind a két haderő Csáktornya felé indult. Gáspár Perlakra érkezett, ahol egy huszár 84 horvát foglyot hozott be.

Harmadnapra mindketten Csáktornyára érvén egyesültek, ahonnan másnap Nedelicen át a varasdi hídig nyomultak.

Meg kell említeni, hogy ezen időtájban Perczel hadereje még oly gyenge volt, és az Ozoránál elfoglalt 12 ágyúból is csak négyet használhatván összesen tehát nyolc ágyúval bírt, miképp lehetetlen volt a Dráván keresztül még azzal Horvátországba nyomulnia.³⁴ Mint-hogy pedig Nedelicen túl Perczel akkori hadállása merő erdőségek között oly igen veszedelmes volt, hogy azt a Friedauból és Varasdról egybevetőleg áttörő ellenség nemcsak könnyen elfoglalhatta, de sőt egész haderejét is Perczelnek elfoghatta volna; Perczel pedig mindenképp ott akart maradni, ennél fogva Meszéna táborkari őrnaggyal, ki más véleményben volt összeveszett, de miután Meszéna Perczelnek veszedelmes helyzetét észélyesen megmutatta, tehát azt végre Perczel is belátván, őt Csáktornya erődítésével bízta meg, ahová Meszéna azonnal el is ment, és az erődítést megkezdette. A csáktornyai várat ellentállhatási állapotba helyezte, és elibe két nyílműt (flèche) építtetett, melynek árkaiba a vár előtt folyó patakot bevezettette. E két nyílmű a vár mellett vezető országút két oldalán volt elhelyezve. Perczel eközben hátrahagyva Nedelicen egy erős előőrsöt, melynek feladata volt Varasd és Friedau felé táborzemeket kiállítani, másnapra szinte Csáktornyára visszament. Haderejének egyik részét Szentilonára vezényelte, melynek a nedelici előőrsökkel az összeköttetést kelle feltartani.

Palocsai őrnagy parancsolatot kapott Kotoriból Dubrovába; Festetich őrnagy pedig Letenyéről Perlakra vonulni, és a Nedelicen levő előőrsökkel összekötőleg a Dráva hosszában őrtanyákat kiállítani.

Főhadiszállása Perczelnek Csáktornya maradt, holott a vár három tornyába egy-egy ágyút szögeztetett ki, a negyedik torony üresen hagyatott, a két nyílmű pedig két-két ágyúval rakatott meg. Perczel eztán Csáktornyán 3 hétig maradt, és serege begyakorlásával foglalatoskodott.

Csáktornyai időzése közben érkezett Perczel haderejéhez Gaál Miklós mérnökkari alezre-des (későbbi tábornok), a Honvédelmi Bizottmány elnökétől küldetve.³⁵ Gaál megérkezte után azonnal szokása szerint terveket kezdett készíttetni, és minthogy az egész vidék ismeretével kérkedett (Gaál Zala megyei volt), tehát eleinte sokat nyomott Perczelnél a mérlegbe.³⁶

³³ Perczel pontosan négy embert veszített, de közülük Molnár András, a Miklós-huszárok közül a sajátjai sebeztek halálra, ugyanis illuminált állapotban a magukat már megadó horvátokra rontott, majd miután megpróbálták visszatartani, sajátjai ellen fordult, így társai kénytelenek voltak leteríteni. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 23.

³⁴ Október 18-án, a sikeres első napi akció után Perczel még abban a tudatban volt, hogy számíthat a Todorovićot üldöző Karger haderejére, miután az nem tudta megakadályozni, hogy Todorović osztrák földre meneküljön, ahova pedig tilos volt követnie. Karger csapata 1700 gyalogosból, 400 lovasból és 4 lövegből állt, tehát jelentékeny erősítést jelentett volna. Október 19-én azonban Móga a fősereg parndorf-i táborába parancsolta Karger különítményét. Perczel erről csak október 21-én értesült. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 29.

³⁵ Gaál Miklóst október 24-én nevezte ki az OHB Perczel vezérkari főnökévé. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 61.

³⁶ Gaál Miklós november 2-án érkezett Perczel táborába. Meszéna ellenszenve iránta nem véletlen, hiszen Gaál megkapta a hadtest vezérkari főnöki pozícióját, tehát Meszéna helyét foglalta el. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 28.

Kevéssel Gaál megérkezte előtt, Burits császári tábornok friedaui /Stájerországban/ hadi parancsnok Perczellel Csáktornyán hadi küldöttjei által alkudozni kezdett avégett, hogy mindketten egymás ellenében magokat semlegesen tartva a stájer vagy magyar határt meg ne sérthessék; az ebbeli szerződést végre mind Perczel, úgy Burits is aláírta.³⁷ Alig tett azonban Gaál megérkezte után báró Meszéna, ki ezen szerződésnek megtartását minden áron fenn akarta tartatni, egy hivatalos utazást Nagykanizsára, ahová Budapestről éppen 4 ágyú érkezett meg, amint Gaál alezredes ezen időt fel akarván használni, Perczelnek azt adta elő, miképp biztos hírt kapott volna, hogy Burits Stájerhonból a Muraközre akar betörni.³⁸ Ezen fellovallás folytán Perczel Buritsot a megtámadásban meg akarván előzni, novemberhó 8–9-ke táján éjfél 12 órakor,³⁹ nagy esőzés közepette, mely másodnapon is át folyvást tartott, egész haderejével Stájerországba benyomult. Ez alkalommal Perczel még azt a hibát is elkövette, hogy háta mögött Nedelicet megrakatlan hagyta, Csáktornyán pedig csak nemzetőröket hagyott, ha tehát Varasdról netalán ekkor az ellenség áttört volna, Perczel két tűz közé jöhetett vala.⁴⁰

Perczel Stájerországban maga előtt semmi ellenséget nem talált, a határon csak János dragonyos előőrök álltak, kik előtte Polstrauig hátráltak, ahol nagyobb lovas őrtanya (piquet) állott, mely az előőrökkel minden ellenállás nélkül Friedauiig vonult vissza. Friedaunál csak két ágyú volt felállítva, mely Perczel 8 ágyúja ellen elhallgatván a magyar haderő Friedauba benyomult. Fájdalommal kell megemlíteni, miképp ez alkalommal Friedauba a magyar ágyúk által felgyújtatva leégett, a nagy esőzésben pedig a hadnép széjjel menve, némi rablásokat is követett el.⁴¹ A friedaui nép különben a magyar haderőt szívesen fogadta, ámbár az ágyúzás kezdete alkalmával nagy része a népnak a várost elhagyta.

Burits Friedau hátamegett, igen jó hadállásban várta Perczel támadását, melynek kedvező fekvését, Burits túlerejét és azon körülményt is midőn Perczel belátta, hogy Buritsnak esze ágában sem volt a Muraközbe beütni, csekély ágyúzás után, Csáktornyára visszatért.

Az elsorolt események közben a Dráva és Mura a nagy esőzés következtében megdagadt, miután pedig a Mura árja által a letenyei híd (a Mura igen sebesen is folyik), mely néhány hajóból csak igen hitványul volt építve, veszélyeztetve vala, máskülönben a Buritscsali hadi szerződés tényleg meg volt törve, ennél fogva, ha Varasdról és Friedauból az ellenség

³⁷ Meszéna itt téved, hiszen szerződés aláírására, a valóban többszöri kapcsolatfelvétel ellenére, sem került sor. Mindkét hadsereg ugyanis elsősorban a főhadszíntér eseményeire figyelt, és a tapogatózó tárgyalások inkább a fegyveres konfliktus kockázatának elhárítását szolgálták, semmint a tényleges megegyezést. Hermann: *Perczel Mór fegyverszüneti tárgyalásai*, 94.

³⁸ Gaál Miklós ilyen mértékű befolyását túlzásnak kell tekintenünk, hiszen egyrészt az újságok is cikkeztek a készülő támadásról, valamint a hírszerzői jelentések is alátámasztották, hogy Burits serege erősítést kapott. Ugyanakkor szintén nem elhanyagolható súllyal esett a latba, hogy Perczel a veszprémi nemzetőrökre csak november 9-ig, a somogyiakra pedig november 13-ig számíthatott. Ezek együttes hatása váltotta ki a haditanács támadásról szóló döntését. Meszéna állítólag nem volt jelen a haditanácson, és ezt a visszaemlékezés *argumentum a silentio* alátámasztja. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 33–34.

³⁹ A támadás november 8-án éjjel 1 órakor kezdődött. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 34.

⁴⁰ Meszéna ezen a ponton valószínűleg ismét Gaál Miklós érdemeit akarja kisebbiteni (hiszen neki tulajdonítja a támadás ötletét is), ugyanis elhallgatja a Varasd elleni látszat-támadás tényét, amellyel pontosan az volt Perczel célja, hogy elkerülje a bekerítést. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 37.

⁴¹ Friedau bevételében a Zrínyiek játszottak fontos szerepet, viszont ennek megfelelően a rablásból is ők vették ki a részüket, bár Perczel a visszaemlékezésében a Hunyadiakat vádolta ezzel. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 36.

előrenyomul, azon esetre, ha a letenyei híd a Mura elsodorta volna, Perczel hadereje a Muraközben nem csak nagy veszélynek, de sőt az elfogatásnak is ki volt téve.⁴² Perczel mindezen indokoknál fogva jobbnak találta Letenye- és Molnáriban a Murán átkelni, de mielőtt ezen visszavonulást eszközölte, a Friedauban okozott kárt 16 000 pengő forinttal kifizette, a hadi szerződést azonban helyre nem bírta volt állítani.

Visszavonulása után hadállása Perczelnek Letenyétől a Mura hosszában Légrádig került; seregének egyik része Szerdahelyen állott; telepje (depôt) Nagykanizsán; főhadiszállása Letenyén volt, ahol a már előbb megkezdett hídfőt bevégeztette.⁴³

A most említett hadállás megszállása után néhány napra a Perczel által Molnári körül alakított fél század utász is szolgálatkészben bekelt a haderőhöz. Budapestről pedig újabban 4 ágyú és két 10 fontos tarack küldetett le, úgyhogy most már a tüzérség 16 ágyúból és két 10 fontos tarackból állott.

Perczel hadállása megerősítése végett a letenyei hídfőbe 4 ágyút, a molnári ágyútelepbe pedig, mely már az átmenetel alkalmával meg volt kezdve, és most bevégeztetett, 2 ágyút állíttatott.

Az ellenség eközben Horvátországból Muraközbe nyomult, előőrsei Kottoriban és Letenyének szemközt álltak, merő rendes határőrökből.⁴⁴

Az elsoroltak alatt Perczel hírével vevén, hogy az ellenség Csáktornyan összevonul; hogy figyelmét a Mura vonalától elvonhassa, Beleznánál Légrád táján a Dráván átkeléssel fenyegette, ahová báró Meszéna őrnagyot 4 század gyalogsággal és két 6 fontos ágyúval vezényelte. Meszéna Beleznánál szemközt az ellenséges ágyúteleppel, mely 4 ágyúval volt megrakva, az átjárás közelében, mely itt hidason eszközölhetett, észrevétlenül ágyútelepet készített, és az ellenség ágyúit foglalatoskodtatta.⁴⁵ Minthogy az ellenség azonban, bár e pontjára erősítéseket küldött, de a Mura vonalait figyelmében nem csökkent, ennek folytán komolyabban véve a dolgot, hogy az ellenségnek időközben Légrádnál 8 ágyúra szaporított telepjét hatályosan megtámadhassa, Beleznához 16 ágyút közte 2 tarackkal és egy gyalog zászlóalj pontositott, a Meszénától épített ágyútelepet megnagyobbította, és az ágyúzást megkezdette, melynek folytán 6-7 ellenséges ágyút tönkre löve haderejét visszavonulásra kényszerítette, mely eztán az ágyútűzön kívül foglalt állódást, támadását pedig tovább is színlelve néhány hadcsapatot a Dráván át is hajóztatott, melyek azonban a Dráva túloldalán az ellenségtől kartács tűzzel fogadtatván mihamar visszatértek.

Eme november végén történt (vagy december elein) megtámadás következtében az ellenség nagyobb létszámú haderőt vont össze Légrádnál, mindenfelőlről, a Muránál pedig előőrseit is visszavonta.

Perczel ímígyen célját elérve, éjjel Molnári- és Letenyére visszavonult, miután pedig ez idő tájban a Mura árja is lepadott, tehát Perczel másodízben is benyomult a Muraközbe, Csáktornya felé indult, és Podturen⁴⁶ táján félkörben Letenyéig foglalt állomást, előőrsei

⁴² Hozzá kell tenni, hogy november 9-én Perczel arról is értesült Gyika őrnagytól, hogy Jellačić erősítést küldött Bécs alól Horvátország felé, így – valamint a Mura áradása folytán – a Muraközben kétoldali támadásnak és nagy túlerőnek lett volna kitéve. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 39.

⁴³ Perczel november 11-én ürítette ki a Muraközt. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 40.

⁴⁴ Ez november 14-én történt. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 42.

⁴⁵ Ez a színlelt támadás november 20-án történt. Herman: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 43.

⁴⁶ Magyarul Bottornya, 14 km-re északkeletre fekszik Csáktornyától, a Mura jobb partján. Ma Horvátországhoz tartozik.

Csáktornyaig terjeszkedvén ki.⁴⁷ Eme hadállásában aztán 10–12 napig időzött, cirkálói Nedelic- és Itriganig barangolván.

A leírt események alatt történt Görgeinek Windisch-Grätz előtt Parndorfról visszavonulása (december 16-án), melynek következtében Perczel a kormány részéről semmi erősítésekre nem számolhatott.

A dolgok ily állása közepette a Honvédelmi Bizottmány egyenesen Perczel belátására bízta a Görgeiveli egyesületet vagy a másfeléi visszavonulását; Perczel azonban a haza sorsa végett, Görgeiveli ellenségeskedését félretéve, elhatározta magát a vele egyesülésre és azáltal hadereje öregbítésére.

Még Görgei visszavonulása előtt értesítve lón Perczel a kormány részéről, hogy Görgei hadereje megszállott hadállásához mérten, gyenge levén, a császári haderő előtt vissza leend kénytelen vonulni, ennek folytán Perczel azonnal seregét két részre osztva, Nagykanizsán és Lendván pontosította.⁴⁸ Alig jött pedig Görgei visszavonulása tudomásába, amint serege kisebb részét Szekulits alezredes vezénylete alatt, amely a 4 újan állított zászlóaljából, mely közül egy az utóbbi időkben alakított; 1 század Miklós-huszárból, Szibenliszt kapitány alatt, és négy ágyúból volt összeállítva, Nagykanizsáról, Keszthely-, Veszprém-, Székesfehérváron keresztül Budapestre indította.⁴⁹

Haderejének másik részével, személyes vezérése alatt, Csesztreg-, Lövé- és Körmen-den át a Görgeivel való csatlakozást indult felkeresendő. Ezen utóbbi utat azért választá, mert híret vette, miképp Horváth császári tábornok tekintélyes sereggel Kőszegen állomásozna, hogy tehát őt a Görgeinek oldalába meneteltől akadályozza.⁵⁰

Meg kell még említeni, hogy Perczel a Muraközben tábornokká, Gáspár őrnagy pedig egyszerre ezredessé léptettek elő. A soproni vadászok pedig hazamentek.

Gaál Miklós alezredes, a friedaui szerencsétlen esemény után, Perczel seregét tüstént elhagyta.⁵¹

Fennebb idézett visszavonulási rendelete Perczelnek mindkét serege által december 19-én foganatba vétetett.

Körmen-den Perczelhez 1 osztály Császár huszár csatlakozott, de Görgeiről még semmi-féle hírt nem kapott.⁵² Körmen-dről Rumba ment, mert azt hallotta, hogy az említett Hor-

⁴⁷ November 22-én foglalták el Perczel erői újfent a Muraköz egy részét. Perczel híreket kapott, hogy az ellenség táborában nagy az elégedetlenség, amelyet az előrenyomulása során megerősítettnek tartott. Dahlen is felismerte ugyanakkor, hogy a Muraköz, és a Mura vonalának védelme stratégiai szempontból hátrányosabb, mintha a Dráva-vonalat védik. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 44–46.

⁴⁸ A sereg két részre osztása december 9-én történt, Lendva, illetve Letenye központtal. (Szemben Meszéna állításával.) A lendvai dandárnak Gaál Miklós, a letenyeinek Gáspár András lett a parancsnoka. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 50.

⁴⁹ Szekulits gyenge seregének (hiszen 4000 katonája közül körülbelül a felének fegyvere sem volt) vonulási útvonala természetesen nem úgy teljesült, ahogy december 22-én Perczel meghatározta, hanem a körülmények folyamatos változása folytán úgy alakult, hogy Székesfehérvárig ugyan, kisebb-nagyobb kitérőkkel eljutottak, de ott híret vették Perczel móri csatavesztésének, és innen Lepsény–Adony útirányon keltek át a Dunán, és végül 1849. január 7-én Ceglédnél egyesültek Perczel megmaradt haderejével. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 57.; uo. 55.

⁵⁰ Perczel ezen információjának forrása úgyszintén Görgei lehetett, hiszen december 18-i levelében ő írta, hogy Sopronon át Kőszeg felé értesült egy újabb ellenséges erő betöréséről. Hermann *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 53.

⁵¹ Gaál távozásának pontos idejét nem ismerjük, az biztos, hogy december 21-én már az aradi ostromsereg parancsnokaként működött. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 62.

váth császári tábornok Szombathelyen lenne. Rumon azonban arról értesített, hogy sem Szombathelyen, sem pedig Kőszegen ellenség nem létezik, mire megfordulván Jánosházán, Tüskeváron át Devecserbe hatolt, holott Görgeiről azt hallotta, hogy már Győrben lenne.

Perczelnek megjegyzendő, hogy sem Görgei, sem a kormány maga miheztartására nézve semmiféle utasítást vagy rendeletet nem adott, Devecsertől tehát báró Meszéna őrnagyot Görgeihez Győrbe küldötte, kikérve magának általa Görgeitől a további parancsokat, másnap pedig Pápára bevonult seregével.⁵³

Meszéna Görgeitől másnap hajnalban Perczel haderejére nézve a mars-terveket kikapta, minthogy az összeköttetés tényleg a két haderő közt be volt fejezve, a két haderőnek Budapestre kelle vonulni.

Meszéna még aznap Pápára visszament, de már az ellenséges csapatok Tét körüli cirkálásai között, ez alkalommal csak kocsisának ügyessége mentette meg az elfogatástól.

Perczel ezután két nap alatt Pápáról Kisbérre vonult, épp aznap, midőn Görgei a bábolnai ütközetet vívta,⁵⁴ Görgeitől e tájon azon feladata volt, miképp a Tárkány és Kisbér közötti, a természetben nemigen létező szoros utat megszállva védelmezze. Miután pedig Perczel Meszénával ezen szoros útnak semmit sem használó, sőt veszélyes (mert könnyen meg lehet mindennemű hadakkal kerülni) fekvéséről meggyőződött, ez indoknál fogva december 27-én Mórig húzódott vissza.

Meg kellene, mielőtt továbbmennénk elbeszélésünkben, jegyezni, miképp Perczel haderejéhez a Muraközben még egy század beregi önkéntes; és Vas megyéből⁵⁵ Gyika őrnagy alatt az eleinte mozgó nemzetőr, későbbi 47-dik honvédszászlóalj csatlakozott.

Móron Perczel estefelé Görgeitől azt a rendeletet vette, miképp másnap Székesfehérvárra, sőt, ha a császáriak túleréjétől nyomtatnék, egész Mártonvásárig vonulna vissza, minthogy báró Jellačić ekkor már Kisbérbe benyomult volt. Perczel azonban Csányi kormánybiztostól, később pedig a Honvédelmi Bizottmány elnökétől sürgönyök által fel lón hivatva az ellenségnek minden áron Mórnál feltartására és a fővárosnak, valamint a kormánynak is megmentésére; mely valóban nehéz körülmények közt végre [kihúzva: magát], báró Me-

⁵² December 22-én érkezett Körmendre Perczel, de már 20-án Zalalövön megkapta a Görgei helyzetéről szóló beszámolót. Ennek a kitérőnek volt az indoka a feltételezett kőszegi ellenséges állásfoglalás. Ez a kitérő került annyi idejébe Perczelnek, hogy végül nem tudott csatlakozni Görgeihez Győrben. Hermann *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 56.

⁵³ Perczel december 26-án érte el Pápát. Az az állítás pedig, hogy Perczel semmiféle utasítást nem kapott „miheztartására nézve”, nem felel meg a valóságnak. A Devecserbe vonulást például Görgei javasolta neki december 18-i levelében, amelyet Perczel 20-án kapott kézhez. Tehát ez a hadmozdulat nem egy személyben Perczel döntése volt. Mivel a levelet két nap késéssel kapta csak meg, és a feltételezett ellenséges erő, amelytől Görgei balszárnyát Perczel védeni szándékozott, nem létezett, a kapcsolatfelvétel Görgei és Perczel serege között ugyancsak késett, és az egyesülést, amelyet – és itt a kormány által vett utasítás – már Kossuth december 16-i levele is sürgetett, elmaradt. Ugyanis a csatlakozási pontul megjelölt Győrt december 27-én hajnalban el kellett hagynia Görgeinek, hogy a bekerítést elkerülje, így Perczel – igaz, nagyrészt nem a saját hibája folytán – már nem érthette ott a fősereget. Pápán értesült 27-én arról, hogy Görgei feladta Győrt, és ezért 28-án Kisbérre vonult. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 52–56.; Hermann Róbert: *Perczel Mór dunántúli hadjárata és a móri ütközet*. Aetas, 16. évf. (2001) 2. szám, 82. Ez az értesülés pedig – ahogy a visszaemlékezés megerősíti – Meszénától származott.

⁵⁴ A bábolnai ütközetre csak december 28-án került sor.

⁵⁵ Meszéna itt téved, ugyanis a Gyika őrnagy vezette mozgó nemzetőrököt (a későbbi 47. honvédszászlóaljat) Zala megyében toborozták. Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. Budapest, 2000. 367.

széna minden ellenkező véleménye és nyilatkozatai dacára [kivakarva: is], Mórnak tartására magát elhatározta.⁵⁶

A móri hadállás nem kedvező, a védelemre semmi előnnyel nem bír, sőt veszedelmes azon ellenség ellen, ki Kisbér felől az erdőből nyomul előre, minthogy az a hadállást minden oldalról megkerítheti.⁵⁷

Legelső ténye volt most Perczelnek Horváth alezredest,⁵⁸ ki egy portyázó sereggel Bodajkban állott, haderejével azonnali csatlakozásra felszólítani.⁵⁹ Bodajk csak félórányi távolságra fekszik Mórtól, Horváth a felszólításra másnap reggel éppen jókor érkezett meg.

Horváthnak mintegy 1600 embere volt, tudniillik 1 zászlóalj honvédje, 2 osztály Császár huszára és 4 ágyúja, mellyel Perczel hadereje körülbelül 5000 főre szaporodott.⁶⁰

Látván báró Meszéna őrnagy, hogy Perczel Mórnál ütközetet akar fogadni,⁶¹ az időt felhasználva, hamarjában az utászokkal az erdőségeken néhány fazúzt csináltatott, és éppen

⁵⁶ Itt figyelhetünk fel arra, hogy Perczel miképp akarta az ütközetvállalás és vesztes felelősségét magától elhárítani, hiszen később ő maga hivatkozott arra, hogy a csatát Görgei utasítására vállalta el, holott itt az események tanúja, Meszéna és később Görgei is az ellenkezőjét állította, tudniillik, hogy Görgei éppen visszavonulásra és nem csatára buzdította Perczelt. Kosáry Domokos: *A Görgey-kérdés története*. Budapest, 1994. I. kötet, 29. Perczel döntésének okát – személyes dicsőségvágyán túl – Kossuth december 29-ki levelében láthatjuk, ahol a kormányzó „valami győzelmeckét” kér Perczeltől. Kossuth Lajos Összes Munkái (a továbbiakban: KLÖM) XV. 882. S. a. r. Barta István. Budapest, 1955.

⁵⁷ Meszéna ezen állítását el kell fogadnunk, hiszen Török Zsigmond („mi egész hadtestünk mint nyitott könyv húzódott végig egy óriási lapályon”) (idézi: Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 83.) és László Károly állítása („állásunk szerfelett rossz volt”) (László Károly: *Katonai életemből. Napló, 1848. szept. 25-e és 1851. szept. 10-e között*. Sajtó alá rendezte, jegyzetekkel, és utószóval ellátta: Pordán Ildikó. Budapest, 2001. 22. egyaránt ezt támasztja alá, ennek ellenkezőjét pedig csak a két Perczel-testvér állította. Perczel Miklós szerint „oly szép és jó állásunk volt, hogy ha tüzeink meg nem ijednek, hatalmasan megverjük [az ellenséget]” (idézi: V. Waldapfel Eszter: *A forradalom és szabadságharc levestára*. Budapest, 1952. 2. k. 413–414.), Perczel Mór pedig hasonló szellemben azt írta Kossuthnak, hogy „Mórnál egy igen jó állásban, hol egy részről túlszárnyalástól nem kelle félnem, más részt álgyuimmal egész vidéken uralkodék, és végre melly előtt a roppant számú lovassággal bíró ellenség erdőség miatt ki nem fejtheté magát, az ellenséget bevárám és megverekedék.” KLÖM XIII. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. S. a. r. Barta István. Budapest, 1952. 557-es dokumentum, 939. Forráskritikai szempontból meg kell jegyeznünk, hogy Perczel Mór nyilvánvalóan a súlyos vereség felelősségének elhárítása – és saját katonai ítélőképességének alátámasztása – miatt adott ilyen magyarázatot, míg Miklóst testvéreinek védelme motiválta, különösen annak fényében, hogy ezzel kölcsönösen megerősítették egymás véleményét, s Perczel Mór ezen jelentésében szintén pozitív színben tüntette fel öccsét. („Itt azonban való hősiiesen viselél magát a Beregi század és Perczel Miklós alatt a Szabolcsi zászlóalj.”; „Perczel Miklós a vitéz Beregiekkel és Szabolcsiakkal visszaverve többször az ellenséget, a hegyekre menekült és kevés veszteséggel Csákvárig jött.” (KLÖM XIII. 557-es dokumentum 940.)

⁵⁸ Görgei öt küldte ki a két sereg közötti kapcsolatot fenntartandó. Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 83.

⁵⁹ Ez a megjegyzés „barokkos túlzás” Meszéna részéről, ugyanis Horváth alezredest csak az ágyúzás megkezdéséből értesült arról, hogy ütközet van kibontakozóban. Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 83.

⁶⁰ Perczel hadereje körülbelül 6500 fő volt. Hermann Róbert: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*. Budapest, 2004. 131.

⁶¹ Meszéna tehát nem említi azt a hadi tanácskozást, amelyre Perczel hivatkozott a csata 26. évfordulójára írt eposzában:

legjobb munkában vala elfoglalva, amint a kiküldött huszárcirkálók reggeli fél 7 órakor az ellenség közeledtét jelentették, és a zaj ágyú megdördült, Meszéna tehát a fazúzokat annyira mennyire befejezte, mialatt a haderő is kiállott.

Ki ismeri Mór táját, az fogja tudni, miképp Mór mezővárosa jobbra a szőlőkre támaszkodik, melyek északi része meredek, dél felé mindinkább lelapultabb partvonalon terülnek; bal felé pedig Kisberről Bodajkra vezető útig fekszik, a város északi része a szőlőhegy és a mondott kiséri út közt egyenes vonalat képez, ahonnan két utca merül a városba.

A város előtti térség ezen egyenes vonalon túl sík, csak a kiséri út mellett van egy magasb halomzat. Balra a kiséri úttól a város nyugati oldala hosszában nyílt térség terjed mintegy 1000 lépésnyire az úgynevezett Gaja folyáskáig, mely alantabb Keresztesnél a Csurgó folyóba ömlik. Szemközt a városfal Kisbér felé, ágyúlövésnyire egyenes vonalban kezdődik azon nagy erdőség, ahonnan jelenben Jellačić közeledése jelentett. Ezen erdő oly ritka, hogy benne a hadak és ágyúk mindenfelé földve szabadon mozoghatnak.⁶² Az erdőség balfelé Kisberről jöve, Árkin túl a Vértes erdős bércével van kapcsolatban.

A zaj ágyúszóra Perczel haderejével kiállott, és minden hadi tilalom ellenére, anélkül, hogy a város északi részen létező kerítéseket és házakat gyalogságával megrakta volna, csaknem a városra támaszkodva, a szőlőhegy és a Gaja folyócska közt következőleg osztá fel haderejét.

Jobb szárnyon állott báró Meszéna tábornoki őrnagy vezénylete alatt, a szőlőhegy északi meredekebb partján, amelyen még szőlő nincs, 3 ágyú,⁶³ valamivel hátrább a 47. honvédszászlóalj 4 százada Gyika őrnagy alatt. Ezen zászlóaljból 2 század a Nanáról vezető úton jobbra fekvő Árki csárdát, melynek kőkerítése és falai voltak, szállta meg.

A központot Perczel személyesen vezénylette: itt állott háttal a városnak a kerítés közelében a szabolcsi önkéntes zászlóalj, jobbra tőle pedig a beregi önkéntes század. Az útmelletti halmon három ágyú volt kiszögezve, a halom háta mögött állott a már említett Stájerhonból kiszökött 52 huszár és 1 század Miklós huszár. A központ előtt néhány lépésnyire egy árok létezik a halomtól egész a szőlőhegyig, ezen árok fedezete mögött 6 ágyú volt elhelyezve.

A kiséri úttól balra a Gaja folyócskáig foglalt a balszárny állomást Gáspár alatt, a gyalogság előtt 6 ágyú állott, valamivel hátrább, a város mellett, a központtal egy vonalban a

„Végre hogy én e csatát kormányznak rendeletére
Melly számos könyvben még szórul szóra közölve,
S harci tanács tartása után kötelezve fogadtam.

Többek közt Pataynk, Gáspár Meszszena tanúim ...” Idézi: Erdős Ferenc: *A polgári forradalom és szabadságharc története Fejér megyében 1848–1849*. In: Fejér megyei történeti évkönyv. 12. Szerk.: Farkas Gábor. Székesfehérvár, 1978. 149.

Itt tehát egy állítás és egy tagadás áll szemben egymással, így a vita eldönthetetlen. Az mégis Meszéna állítása mellett szól, hogy Perczel rendszerint koncepciózusan magyarázta a történeteket, és eme eposzát is később írta, mint Meszéna a maga visszaemlékezését. Szintén Meszéna állítását fogadja el Hermann Róbert. Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 82.

⁶² Perczel az erdő átjárhatóságát másképpen ítélte meg december 31-én Kossuthnak írt jelentésében, állítása szerint „a roppant számú lovassággal bíró ellenség erdőség miatt ki nem fejtheté magát.” KLÖM XIII. 557-es dokumentum, 939. Valószínűleg ezt a magyarázatot is annak a koncepciónak tudhatjuk be, amellyel a móri csatavesztést Perczel Görgei és Horváth őrnagy tevékenységének eredményeként kívánta beállítani. Bár meg kell jegyezni, hogy László Károly is azt írta naplójába, hogy az erdő olyan sűrű volt, hogy a magyar sereg nem vehette észre az ellenséges készülődést. László: *Katonai életemből*, 22.

⁶³ 4 löveggel rendelkezett Meszéna. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 128.

Hunyady- és Zrínyi zászlóalj. Tartalékul hátrább a Horváth alezredesnek magával hozott zászlóalj;⁶⁴ balra a gyalogságtól végre a három osztály Császár huszár Horváth alezredes alatt.

Ez volt Perczel hadállása Móránál 1848. december 28-án, hasztalan volt báró Meszénának minden igyekezete Perczelt a szerencsétlenség esetére, egy tekintélyes tartalék seregnek felállítására bírni, melynek a védszárnyai alatt a netalán megveretendő haderő visszavonulhasson; hasztalan minden józanul megfontolt észrevétele őt eszélyesebb és kedvezőbb hadállás megszállására bírni. Az eltökélt hadvezér eképp akarta báró Jellačićot bevárni, makacsul öneszméjéhez ragaszkodott, sőt báró Meszénát agyonlövétéssel is fenyegette.⁶⁵

Az ütközet pontban reggeli 7 órakor kezdődött,⁶⁶ az erdő szélén kerülő árokban császári vadászok foglalának állást, a kisbéri úton azonban ágyúlövésnyi távban egy híd létezik az erdő szélén, amelyen lehetett csak az ágyúkat báró Jellačićnak előhozni. Ezen híd a magyar hadállás központjától ágyú keresztútjába vétetett és keményen oltalmaztatott, úgyhogy az ellenség minden vitézsége mellett sem bírt rajta ágyút előhozni; amíg Perczel azt a hibát követte el, hogy a Hunyady zászlóaljat csatárláncba az erdőszél ellen rendelte. Ezen zászlóalj, igaz, elszántan nyomult előre, de haladtában ágyú-lővonalunkba jutott, mire Perczel ágyúi elhallgattak, Jellačić pedig ezen pillanatot felhasználva a hídon sebesen egy üteg ágyút átvitetett, mely az erdőszél melletti árok mögött börcökölt le, és a tüzelést azonnal megkezdette, és néhány jól irányzott kartácslövessel a Hunyadi zászlóaljat visszaűzte.

Eme ágyúzás közepette az ellenség az erdő széli árkon keresztül utat csináltatott, melyen át mihamar két ezred német nehézlovas vágatott rohamra előre.⁶⁷

Perczel most a Horváth alatt álló három osztály Császár huszárt rendelte ellene, de ezen osztály a nagy tömegtől megrettenve visszaszaladt.

A német lovasság eztán rohamát a központnak irányozta, ahol az út mögötti halmon Perczel személyesen is állott, ámbar pedig most már a csatarend megbomlott, a Császár huszárok megszaladtak, a Hunyady- és Zrínyi-féle zászlóalj is bomladozni kezdett. Mindamellet is, a Miklós- és Sándor huszárok derekasan vágtek az ellenségbe (itt esett el Tisza László hadnagy, Gáspár segédtisztje), a szabolcsiak és a beregiek pedig oly hősiessen fogadták, hogy a német lovasság rendetlenségbe jöve hátrahúzódott, alig ért azonban az erdőbe, midőn újabb csapatok által megerősítve ismételve előrerontott, csakhogy ez alkalommal nagyszámú ágyúkat és egy pár vadászzászlóaljat is hozott magával. Eme rohamló sereg Perczel arcvonalát még el sem érte, amint már a balszárnya tökéletesen szétporlott, mit lát-

⁶⁴ Ez a 66. honvédszászlóalj. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 128.

⁶⁵ Ezt az információt más forrásból nem tudjuk megerősíteni, de Perczel vérmérsékletét és korábban a Görgeivel történt összeveszése alkalmával tanúsított magatartását (tudniillik, hogy Görgeit is főbe akarta lövetni) figyelembe véve, nem elképzelhetetlen tőle egy ilyen megjegyzés. A „tekintélyes tartalék” felállítására tett javaslat szintén alátámaszthatatlan, itt viszont felvethetjük, hogy ez Meszéna utólagos mentegetőzése, hiszen tábori főnökként neki is felelőssége volt a vereségben.

⁶⁶ A forrásokban az ütközet kezdetére vonatkozóan több időpont is szerepel, de a Meszéna által meghatározott reggel 7 óra valószínűleg túl korai. (Ezek összevetésére lásd: Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 82-es jegyzet. Feltehetőleg 8 és 9 óra között történhetett az első ágyúlövés. Itt kell megjegyeznünk azt a több visszaemlékezésben említett tény, hogy az ütközet kezdete előtt a honvédek 1 órán keresztül várakoztak a móri piactéren a dermesztő hidegben, aminek kétségkívül negatív hatása volt a harci morálra. Uo. 87.

⁶⁷ Ez a Wallmoden-verteseket jelentette, akiknek alezredesi osztálya Perczel ütegeit támadta, míg az ezredesi és őrnagyi osztály a magyar balszárny lovasságát próbálta elsöpörni, ami végül sikerült is nekik. Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 92–93.

ván a központiak szintén az ágyúk nagy része is továbbállott, megrettenve szanaszéjjel mentek, és a diadal Jellačić részére hajlott.⁶⁸

Meg kell pedig említeni, hogy Mórnál báró Jellačić császári tábornok 25 000 emberrel küzdött Perczel 5000-nyi népe ellen, hadizsákmányul 5 ágyú jutván kezébe, a mindenféle eltűntek száma részünkről néhány száz ember lehetett.⁶⁹

A második roham alkalmával a német lovasok és huszárok keverten jutottak a városba, ahol aztán a huszárok is nekibátorodva, derekasan aprították a császáriakat.

Látván Meszéna a jobbszárnyon a dolgok ilyképpeni állását, a visszavonulást [beékelve: *miután már el volt metszelve Perczeltől*], Pusztakápolnán keresztül azonnal megrendelte (ez délutáni 3 óraker lehetett), és Csákvárig szerencsésen végbe is vitte, útközben a széjjel-szórt magyar hadnépből lassanként mintegy 2000 ember csatlakozott hozzája.⁷⁰

Csákváron Görgei hadseregéből egy ezred lovasság és két zászlóalj gyalogság kellő tü-zérséggel állomásozott Karger ezredes vezénylete alatt.

Perczel megszaladt haderejével Székesfehérvárnak vette útját, útközben seregét megle-
hetősen összeszedte.⁷¹

Ezen események alatt Görgei Budapestnek tartott, és azt el is érte, míg december 29-én Perczel, Meszéna és Karger hadnépe Martonvásárban egyesült, ahonnan másnap Hamzsabégre vonultak.

A móri ütközet napján Szekulits haderejével Palotán volt, ahol, amint hírért vette a csatának, ahelyett, hogy Perczelnek segítségére sietett volna, felkerekedve Seregélyesre, másnap pedig Dunaföldvárra vonult.

Perczel Hamzsabégről december 31-kén Budapestre húzódott.⁷² Buda vára ekkor Görgeitől volt megrakva; lassanként azonban Görgei egészen elvonulván Vác felé, Budát Perczel Mór szállta meg.

⁶⁸ Ezen második rohamban vett részt a Hardegg-vértesezred, amelynek rohamát már nem tudta fel-fogni a centrum, és mivel – az időközben visszafoglalt – lövegeket nem tudták elvontatni, azok végleg az ellenség kezére jutottak. Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 95–97.

⁶⁹ Meszéna – akárcsak a szakirodalom hosszú ideig – az ellenség nagy túlerejének tulajdonítja – igaz, csak részben – a vereség tényét. Erről meg kell jegyeznünk, hogy ugyan Jellačić az ütközetben körülbelül 800 fővel kisebb (körülbelül 5700 fő) haderő felett diszponált (bár elhúzódó ütközet ese-tén számíthatott volna még körülbelül 7000 főnyi legénységre a Hartlieb-hadosztályból), mint Perczel, de a bán nehézlóvassága háromszoros erőfölényben volt a magyar huszársággal szemben, és ez a tényező döntően hatott az ütközet kimenetelére. Emellett természetesen nem szabad fi-gyelmen kívül hagynunk Perczel, sőt Kossuth személyes felelősségét sem. Az előbbi meglehetősen rossz pozíciót foglalt el Mórnál, ráadásul nem értesítette Görgeit arról, hogy ütközetet szándékozik fogadni. László Károly is arról ír, hogy „honunk mily’ nagy kárt vallott tábornokunk hiúsága mi-att.” László: *Katonai életemből*, 22. Az ütközetben pedig semmit nem tudott tenni balszárnyának – kialakított helyi erőfölény folytán bekövetkező – szétzúzása ellen, ami – az eltolódott arcvonal miatt – maga után vonta a centrum és a jobbszárny visszavonulását. Kossuthtól pedig elvárható lett volna, hogy – ismerve Perczel és Görgei viszonyát, valamint Perczel sikeréhségét – ne hajszolja „édes Mórícát” egy – minimum – kétséges kimenetelű ütközetbe, amelyben egy hadtest akár fel is morzsolódhat. A Meszéna által adott veszteséglista viszont meglehetősen eltér a valóságtól, hiszen több mint 2200 embert veszített Perczel halottakban, sebesültekben és foglyokban összesen. Her-mann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 101–102.; Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 131.

⁷⁰ Meszéna hadoszlopa tehát érintetlenül átvészelte a móri vereséget.

⁷¹ Ez a megfogalmazás úgyszintén meglehetősen eufemisztikus, ugyanis Görgei visszaemlékezésében megemlíti, hogy ezreket (még ha ez túlzás is) „terelt össze” Bicskén és indított útnak Budára. *Éle-tem és működésem*, I. 272.

⁷² Perczel csak 1849. január 2-án ért Budára. Hermann: *Perczel Mór dunántúli hadjárata*, 55.

Budapesten Perczel haderejétől a Császár- és Miklós huszárok elvették,⁷³ helyükbe kapta az egész Würtemberg-féle huszárezredet, Hertelendy ezredes alatt, és egy század 8., Coburg-féle huszárt Lukács százados alatt és egy század Hunyady huszárt Sebő őrnagy alatt.⁷⁴

Ezekon kívül Perczelhez Budapesten még a Zanini-féle 8 század Venturini őrnagy alatt és 2 honvéd zászlóalj Mihály és báró Buttler őrnagyok alatt csatlakozott, nemkülönben kapott néhány ágyút is.⁷⁵

1849. január 6-án reggeli 7 órakeresztül maga háta megett a vaspályáról a síneket felszedette, és rajta a két első hidat légberöpítette, kivonult Budapestről, első nap Üllőre, 7-kén Albertire, 8-án Ceglédre érkezett, ahol három nap időzött.⁷⁶ Ide rendelte Szekulitsot is,⁷⁷ és egész haderejét összevonta, hadiszállását elrendezte, és egész haderejét újonnan szervezte, szóval oly tökéletes rendet alkotott, hogy 15 000 főre, tekintélyes lovasságra és 48 ágyúra menő haderejével minden ellenséges előrenyomulásra csatakészen állott, mely ha az első napokban történik, Perczelt a legnagyobb zavarban találja.⁷⁸

Január 11-ke körül csatarendben Abonyba, innen pedig másnap Szolnokba vonult, ahonnan Rápásky Mihály tábornok hadteste éppen kivonult. Perczel Szolnokon egy nap maradt, míg az ott felhalmozott magyar poggyászt továbbszállította. Idáig az ellenségnek semmi híre-nyoma sem volt. Eztán a Tiszán átkelve Törökszentmiklós-, Kisújszálláson át Kardszagra⁷⁹ ment, ahol négy napig maradt.⁸⁰

Kardszagon csatlakozott Perczelhez Kollig Ferenc őrnagy alatt a Don Miguel-féle első zászlóalj és egy fél üteg 12 fontos. Ugyanitt kapta a kormányznak abbeli rendeletét, hogy Törökszentmiklóstra nyomuljon előre.⁸¹

⁷³ Meszéna itt rosszul emlékszik, hiszen Perczel a szolnoki és a ceglédi támadásban is hat század Császár-huszárra számíthatott. (Igaz, ezek január 18-ig a Rápásky által vezetett tartalékhadtesthez tartoztak.)

⁷⁴ A Hunyadi-huszárok közül Perczel nem a Sebő vezette századot, hanem a Simoncsics József századát kapta meg. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 136.

⁷⁵ Ebből a felsorolásból kiolvasható, hogy Perczel nem „szedte össze meglehetősen” haderejét Fehérvárnál, hiszen az erősítések mértékéből kiderül, hogy számottevő haderő nélkül érkezett meg Budára.

⁷⁶ Perczel már január 5-én hajnalban kiürítette a fővárost, ő maga pedig délben hagyta el, és már január 7-én megérkezett Ceglédre. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 148.

⁷⁷ Szekulits január 7-én valóban egyesült Perczellel Cegléden, de előtte a (a Szekulitshoz vélhetően Tapolcán csatlakozott) 44. és a 61. honvédzászlóalj Perkátánál már kivált a hadtest kötelékéből, és ezek a zászlóaljak már Pesten egyesültek Perczellel. Hermann: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*, 57.

⁷⁸ Ezért is meglepő, hogy Perczel egészen Karcagig hátrált (sőt az OHB-hoz intézett levelében a Debrecenbe vonulását valószínűsítette), holott hadereje alkalmas lett volna a szolnoki Tisza-átkelő védelmére, és a január 2-i haditanács értelmében is csak „végső esetben” lett volna szabad Debrecen felé vonulnia. Ráadásul Perczelt csak Ottinger gyenge dandára követte, hiszen Windisch-Grätz ezekben a napokban biztosra vette a magyar szabadságharc bukását, és nagyobb erővel csak Görgeit üldözte. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 148–149.; <http://www.ctv.hu/hirdetes.php?katt=palcsata> Letöltés ideje: 2009. április 14. 17:26; *Életem és működésem*, I. 277.)

⁷⁹ Karcag.

⁸⁰ Január 15-én érkezett meg Karcagra Perczel. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 150.

⁸¹ Ezt a rendeletet is január 15-én vette Perczel, majd 18-án jelentette, hogy másnap megindul Szolnok ellen. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 150.

Ezen idő tájban jött híre, hogy Ottinger császári tábornok Szolnokot megszállta. Perczel a kormány rendeletének engedelmeskedve, előrenyomulásában egyszersmind Ottingert meg akarta lepni. Ebbeli elhatározása folytán báró Meszéna előrement a vidéket szemügyre venni: A Tisza be volt fagyva, az ellenség a tiszabói igen kedvezően fekvő átjárásra nem ügyelt, csak egyedül Szolnokban állott, ahol a Tisza hídját erősen megszállta.⁸² Ezen körülmények következtében következő harci egybevetés keletkezett:

A haderőnek harmad része Kisújszálláson át Törökszentmiklóásra indul, míg a többi kétharmada, a Répássytól segítségre küldött 1. (Császár huszár-féle) ezreddel megerősítve Tiszabőre hatol. Az összes haderő eztán Szolnok felé tart,⁸³ holott a megtámadásnak a törökszentmiklósi oldalról történendő ágyúlövésre [beékelve: *pontban délutáni 2 órakor*] egyszerre kelle megtörténnie. Kazinczy alezredesnek feladata volt az összes lovassággal Szolnokon kívül az abonyi oldalon, a kápolna mellett foglalni állomást és ágyúit jobbról-balról elhelyezni.

A megkapott elrendelés folytán seregeink pontosan mozogtak, Tiszabónél a jégéni átjárás kellőleg el volt készítve, és a fél üteg 12 fontos ágyú is rajta vitetett keresztül.

Törökszentmiklós felől a sereget Perczel személyesen vezénylette; míg a Tiszabó felé indult sereg Perczel Miklós és Kazinczy alezredesnek vezérlete alatt állott.⁸⁴

Az első ágyúlövés pontban 2 órakor váltatott Perczel oldaláról, Ottinger a szó teljes értelmében meg volt lepetve, de minthogy azonnal észrevette, hogy oldalában és háta mögött be van kerítve, néhány ágyúlövés után dandárjával és 6 ágyújával együtt megszaladt. Kazinczy alezredes parancsát megszegve, ahelyett, hogy a kápolna mellett foglal állást, Abony felé indult, és a várostól ezáltal igen elhaladt, mit Ottinger felhasználván az ekképp nyert résen és időben sikerült is megmenekülnie.

Ezen ütközet január 21–22-e körül történt.⁸⁵

Hadiszákmány fejében nagy számú poggyász (főleg tiszteké) jutott Perczel kezeibe.

Az ütközet után Perczel Szolnokon maradt, Ottinger pedig huszároktól folyvást üzelve, Abonyon át Ceglédre vonult.

Ezen ütközet napján érkezett Perczelhez Dembiński tábornok.⁸⁶

Perczel másnap Cegléd felé nyomult előre,⁸⁷ terve az levén, miképp Görgeit úzó seregnek egyik részét maga felé vonja, és ha lehet, Budapestet kezeibe kerítse. Előrenyomulásának Ottinger császári hadvezér Ceglédnél ellene állott, de Perczeltől egy órai ütközet után megveretve visszahúzódott, és kényszerítve lón gyalogságát gőzkocsin Pestre szállíttatni.⁸⁸

⁸² Elég kedvezőtlen volt tehát Ottinger helyzete, mivel serege nem rendelkezett a kellő számú katonával, ezért csak Szolnokot tudta megszállni, amivel viszont a bekerítés lehetőségének tette ki magát. Ő maga folyamatosan erősítést kért, de érdemi választ nem kapott. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 149–150.

⁸³ Ez a haderő közel 18 ezer emberből, és 66 ágyúból állt. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 150.

⁸⁴ A jobbszárnyat Kazinczy vezette, Perczel Miklós viszont Szolnoktól délre kelt át a Tisza jégén. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 150.

⁸⁵ A szolnoki ütközet január 22-én volt. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 150.

⁸⁶ Még 22-én megérkezett Perczelhez. Hermann: *A szabadságharc hadtörténete*, 228.

⁸⁷ Január 25-én indult Perczel Cegléd ellen. Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 150.

⁸⁸ A gyalogságot csak Albertiig (Albertirsa) vonta vissza, ahova ő maga is – elsősorban a magyar tüzérség kiváló teljesítményének köszönhetően – visszavonulni kényszerült. Windisch-Grätz pedig ide küldött újabb erősítéseket, attól félve, hogy a magyar haderő Pestre akar nyomulni. (A haderő

Perczel ezután Ceglédet megszállta, ahol a kormánynak abbeli, Dembiński tanácsa által is támogatott rendeletét vette, miképp előrenyomulásával felhagyván, egyedül a Tisza megszállására és védelmére szorítkozzék. Eme rendelet folytán Perczel, két napi pihenése után, Szolnokra visszatért.

Szolnokon vette Perczel a kormánynak abbeli rendeletét, hogy Tokajba Klapkának 5000-nyi hadnépet, a kellő lovasság- és tüzérséggel küldene.⁸⁹ Ezen új küldendő haderő a Klapkáéval együtt, Dembiński parancsnoksága alá lőn helyezve. Perczel ezen rendelkezésen azonban megorrolván leköszönt, seregét pedig ideiglenesen, amíg Répássy megérkezett, Dembiński vette át.⁹⁰

Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta ANTOS BALÁZS

vezetését pedig Jellačić vezérkari főnöke Karl Zeisberg vette át.) Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 151–152.

⁸⁹ Ennek háttérében az a – mint később kiderült – álhír állt, hogy a tiszafüredi hidat ellenség fenyegeti. Kossuth ezért kívánta Perczel seregéből kímetszeni ezt a hadosztályt, és Dembiński vezetésével Klapkához küldeni, ahol a lengyel tábornok át is vette volna az így egyesült hadsereg feletti parancsnokságot. Ebbe a tervbe egyébként Klapka bele is egyezett. Dembiński a hír valótlanságának kiderülése után is végig ragaszkodott a hadoszlop kikülönítéséhez, míg Perczel az előrenyomulás mellett érvelt, és „seregét eldaraboltatni nem engedte.” KLÖM XIV. Kossuth Lajos 1848/49-ben. IV. S. a. r. Barta István. Budapest, 1953. 130-as, 148-as dokumentum; Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 152.

⁹⁰ A két tábornok összeveszése odáig fajult, hogy Perczel január 27-én lemondott. Helyére az OHB január 29-én nevezte ki Répássy tábornokot, amivel egy időben Dembińskit kinevezte Répássy és Klapka hadtestének felettesévé. KLÖM XIV. 138-as dokumentum; Hermann: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*, 152.